

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

Поштова адреса: 01008, м. Київ, вул. Грушевського, 5.

№ 16/18

«10» липня 2018 р.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ
(01033, Київ, вул. Жилянська, 14)

Суб'єкт права на конституційне подання:
56 (п'ятдесят шість) народних депутатів
України

Представники суб'єкта права на
конституційне подання:

Народний депутат України
Бондар Віктор Васильович
01008, Україна, м. Київ, вул. Грушевського, 5
Телефон +38 (044) 255-49-49
Ел. пошта: Bondar.Viktor@rada.gov.ua

Адвокат:

Пилипенко Володимир Пилипович

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень законодавчих актів України, що стосуються
прав, свобод та обов'язків людини і громадянина

Відповідно до статей 147, 150, 152 Конституції України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141), пункту 1 частини першої статті 7, пункту 1 частини першої, частини другої статті 51, статті 52 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 35, ст.376) суб'єкт права на конституційне подання – **56 (п'ятдесят шість)** народних депутатів України – звертається до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законодавчих актів України, що

стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, а саме: пункту 4 частини першої статті 1, статті 19, статті 20, статті 21 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10 листопада 2015 року № 772-VIII (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2016, № 1, ст. 2) та пов'язаних з ними окремих положень статті 100 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року № 4651 -VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88), а саме: окремих положень пункту 2 частини шостої, абзацу сьомого частини шостої, частини сьомої, окремих положень частини восьмої статті 100 Кримінального процесуального кодексу України.

Суб'єкт права на конституційне подання звертається до Конституційного суду України у зв'язку з необхідністю перевірки на відповідність Конституції України окремих положень законодавчих актів України, які стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, а саме:

1) окремих положень Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» в частині:

- пункту 4 частини першої статті 1, згідно з яким:

«4) управління активами - діяльність із володіння, користування та/або розпорядження активами, тобто забезпечення збереження активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, та їх економічної вартості або реалізація таких активів чи передача їх в управління відповідно до цього Закону, а також реалізація активів, конфіскованих у кримінальному провадженні.»;

- статті 19, відповідно до якої:

«Стаття 19. Прийняття активів в управління

1. Національне агентство здійснює управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, у тому числі як захід забезпечення позову - лише щодо позову, пред'явленого в інтересах держави, із встановленням заборони розпоряджатися та/або користуватися такими активами, сума або вартість яких дорівнює або перевищує 200 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року.

Зазначені активи приймаються в управління на підставі ухвали слідчого судді, суду чи згоди власника активів, копії яких надсилаються Національному агентству не пізніше наступного робочого дня після їх винесення (надання) з відповідним зверненням прокурора.

2. У разі прийняття в управління активів, які чи права на які та їх обтяження підлягають державній реєстрації, Національне агентство надсилає того самого дня інформацію про накладення арешту на активи органам, що ведуть державні

реєстри таких активів, прав на них або їх обтяжень. У разі прийняття в управління цінних паперів інформація також надсилається відповідним учасникам депозитарної системи України.»;

- статті 20, відповідно до якої:

«Стаття 20. Управління грошовими коштами та банківськими металами

1. Управління грошовими коштами у готівковій та безготівковій формах у будь-якій валюті, а також банківськими металами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, здійснюється Національним агентством шляхом:

1) їх розміщення на депозитних рахунках Національного агентства у відповідній валюті або банківському металі, відкритих у державних банках, визначених на конкурсних засадах у порядку, встановленому законодавством про державні (публічні) закупівлі, за договором банківського вкладу на вимогу, за наявності висновку Національного банку України про створення умов для визнання банку проблемним або неплатоспроможним;

2) продовження їх розміщення до закінчення строку дії договору депозиту на депозитному рахунку власника в банку, в якому вони були розміщені на момент накладення арешту, із заборонаю здійснення видаткових операцій та виплати процентів чи доходу в іншій формі згідно з умовами договору. У випадку закінчення строку дії договору депозиту з наступного дня подальше управління відповідними коштами або банківськими металами разом з нарахованими після накладення арешту процентами чи іншими видами доходу здійснюється в порядку, визначеному пунктом 1 цієї частини.

Майно або кошти банку, а також кошти та інші цінності юридичних або фізичних осіб, що перебувають у банку та на які накладено арешт, передаються в управління (перераховуються на рахунки) Національного агентства не пізніше наступного робочого дня після надходження до банку платіжної вимоги, оформленої Національним агентством, та доданих до неї копій звернення прокурора, ухвали слідчого судді, суду про накладення арешту.

2. Розмір процентів відсоткової ставки за користування банками коштами або металами на депозитних рахунках Національного агентства визначається договором на рівні не нижче облікової ставки Національного банку України або процентної ставки банку за такий вид послуг для третіх осіб (для іншого банку).

3. У разі надходження винесеного у межах наданих законом повноважень рішення прокурора або судового рішення, що набрало законної сили, яким скасовано арешт розміщених на рахунках Національного агентства грошових коштів або банківських металів, Національне агентство перераховує відповідні кошти та нараховані за ними проценти або здійснює переказ банківських металів та нарахованих за ними процентів на рахунок їх законного власника протягом трьох робочих днів з дня надання ним інформації про реквізити рахунка.»;

- статті 21, відповідно до якої:

«Стаття 21. Управління рухомим та нерухомим майном, цінними паперами, майновими та іншими правами

1. Управління рухомим та нерухомим майном, цінними паперами, майновими та іншими правами здійснюється Національним агентством шляхом реалізації відповідних активів або передачі їх в управління.

2. Активи, зазначені у частині першій цієї статті, прийняті Національним агентством в управління, підлягають оцінці, яка здійснюється визначеними за результатами конкурсу суб'єктами оціночної діяльності, та передачі в управління визначеним за результатами конкурсу юридичним особам або фізичним особам - підприємцям у порядку, встановленому законодавством про державні (публічні) закупівлі.

Управління активами здійснюється на підставі договору, укладеного відповідно до глави 70 Цивільного кодексу України з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

3. Управління активами, зазначеними у частині першій цієї статті, здійснюється на умовах ефективності, а також збереження та збільшення їх вартості. Управитель має право на плату (винагороду), а також на відшкодування необхідних витрат, зроблених ним у зв'язку з управлінням активами, що відраховуються безпосередньо з доходів від використання прийнятих в управління активів. Управитель не має права відчужувати активи, прийняті ним в управління.

Дія договору про управління активами припиняється у разі скасування арешту прийнятих в управління активів або їх конфіскації, спеціальної конфіскації, іншого судового рішення про їх стягнення в дохід держави.

Ці та інші умови управління активами зазначаються в договорі між Національним агентством та управителем.

4. Майно, в тому числі у вигляді предметів чи великих партій товарів, зберігання якого через громіздкість або з інших причин неможливе без зайвих труднощів, або витрати із забезпечення спеціальних умов зберігання якого чи управління яким співмірні з його вартістю, або яке швидко втрачає свою вартість, а також майно у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню, підлягає реалізації за цінами щонайменш не нижче ринкових. Примірний перелік такого майна визначається Кабінетом Міністрів України.

5. Активи, визначені частиною четвертою цієї статті, передаються для реалізації без згоди власника на підставі ухвали слідчого судді або суду, копія

якої надсилається Національному агентству негайно після її винесення з відповідним зверненням прокурора. Передача для реалізації активів може також здійснюватися за згодою їх власника, копія якої надається Національному агентству з відповідним зверненням прокурора.

Реалізація здійснюється визначеними на конкурсних засадах юридичними особами. Порядок відбору таких юридичних осіб, порядок реалізації активів на прилюдних торгах (аукціонах) та/або електронних торгах визначаються Кабінетом Міністрів України.

Рішення про передачу для реалізації активів вартістю понад 10 тисяч розмірів мінімальних заробітних плат погоджується спеціально створеною при Національному агентстві міжвідомчою комісією з питань реалізації активів.

Положення про міжвідомчу комісію з питань реалізації активів та її склад затверджуються Кабінетом Міністрів України.

6. Одержані від реалізації активів кошти зараховуються на депозитні рахунки Національного агентства.

7. Управління активами у вигляді частки у статутному (складеному) капіталі чи акцій, паїв:

1) банку - забезпечується шляхом здійснення на вимогу Національного агентства передбачених законом та нормативно-правовим актом Національного агентства заходів за погодженням з Національним банком України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, а для кооперативних банків - Національним банком України;

2) страховика - забезпечується шляхом здійснення на вимогу Національного агентства заходів, передбачених законом та нормативно-правовим актом Національного агентства за погодженням з Національним банком України та Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, а для страховиків, створених в організаційно-правовій формі акціонерного товариства, - також Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

3) кредитної спілки, управителя фонду операцій з нерухомістю, лізингової компанії, факторингової компанії, ломбарду - забезпечується шляхом здійснення на вимогу Національного агентства заходів, передбачених законом та спільним нормативно-правовим актом Національного агентства та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

У разі здійснення управління активами у вигляді частки у статутному (складеному) капіталі чи акцій, паїв управитель під час здійснення повноважень

власника таких активів у вищих органах управління відповідної юридичної особи зобов'язаний погоджувати свої дії з власником таких активів.

8. У разі надходження винесеного у межах наданих законом повноважень рішення прокурора, а також судового рішення, що набрало законної сили, яким скасовано арешт прийнятих в управління активів, Національне агентство у триденний строк повертає їх законному власнику, а в разі їх реалізації - повертає одержані від цього кошти, а також проценти, нараховані як плата за користування банком такими коштами.»;

2) пов'язаних з ними окремих положень Кримінального процесуального кодексу України, а саме:

- положення «а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді, суду» пункту 2 частини шостої статті 100;

- абзацу сьомого частини шостої статті 100, згідно з яким:

«Речові докази вартістю понад 200 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження, передаються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності - за рішенням слідчого судді, суду Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, для здійснення заходів з управління ними з метою забезпечення їх збереження або збереження їхньої економічної вартості, а речові докази, зазначені в абзаці першому цієї частини, такої самої вартості - для їх реалізації з урахуванням особливостей, визначених законом.»;

- частини сьомої статті 100, відповідно до якої:

«7. У випадках, передбачених пунктами 2, 4 та абзацом сьомим частини шостої цієї статті, слідчий за погодженням із прокурором або прокурор звертається з відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, або до суду під час судового провадження, яке розглядається згідно із статтями 171-173 цього Кодексу. Прокурор у випадку, передбаченому абзацом сьомим частини шостої цієї статті, не пізніше наступного робочого дня з моменту постановлення ухвали слідчого судді, суду надсилає копію цієї ухвали Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, із зверненням щодо прийняття активів, а також вживає невідкладних заходів щодо передачі цих активів Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.»;

- положення «а у випадках, якщо такі речові докази передані Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, -

відповідно до закону та прийнятих на його виконання актів законодавства» частини восьмої статті 100.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що окремі положення законодавчих актів України, які стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, і конституційність яких є предметом цього конституційного подання, не відповідають окремим положенням Конституції України, а саме: статті 1, яка визначає, що Україна – демократична і правова держава; частині другій статті 3, яка визначає, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави; частинам першій, другій статті 8, яка визначає, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; частині другій статті 19, згідно з якою органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; статті 21, яка визначає, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними; частині третій статті 22, яка визначає, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод; частинам першій, другій статті 24, які визначають, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; частинам першій, четвертій, п'ятій статті 41, які визначають, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності; право приватної власності є непорушним; примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості; примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану; конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом; частині першої статті 57, яка визначає, що кожному гарантується право знати свої права і обов'язки; статті 58, яка визначає, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи; ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення; статті 62, яка визначає, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні

злочину; обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях; усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь; частині першій статті 63, яка визначає, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом; частині першій статті 64, згідно з якою конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України; пунктам 1, 2 та 3 частини другої статті 129, яка встановлює основні засади судочинства, зокрема, рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; забезпечення доведеності вини; змагальність сторін та свободу в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

Відповідно до вимог частини третьої статті 51 Закону України «Про Конституційний Суд України» наводимо правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності пункту 4 частини першої статті 1, статті 19, статті 20, статті 21 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» та пов'язаних з ними окремих положень статті 100 Кримінального процесуального кодексу України, а саме: положення «а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді, суду» пункту 2 частини шостої, абзацу сьомого частини шостої, частини сьомої, положення «а у випадках, якщо такі речові докази передані Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, - відповідно до закону та прийнятих на його виконання актів законодавства» частини восьмої статті 100 Кримінального процесуального кодексу України.

Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (далі – Закон) визначає правові та організаційні засади функціонування Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Національне агентство). Однією із функцій Національного агентства відповідно до пункту 4 частини першої статті 9 Закону є управління активами. Пункт 4 частини першої статті 1 Закону містить дефініцію поняття «управління активами», згідно з якою: *«управління активами - діяльність із володіння, користування та/або розпорядження активами, тобто забезпечення збереження активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, та їх економічної вартості або реалізація таких активів чи передача їх в управління відповідно до цього Закону, а також реалізація активів, конфіскованих у кримінальному провадженні».*

Норми статей 19, 20 та 21 Закону встановлюють правові механізми управління арештованими у кримінальному провадженні активами (грошовими коштами, банківськими металами, рухомим та нерухомим майном, цінними паперами, майновими та іншими правами), сума або вартість яких дорівнює або

перевищує 200 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року, в тому числі шляхом їх реалізації, відчуження (оскільки розміщення від свого імені чужих коштів на депозитних рахунках Національного агентства є відчуженням) або передачі в управління.

Прийняті на виконання Закону та оскаржувані у цьому поданні окремі положення статті 100 Кримінального процесуального кодексу України, а саме: положення «а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді, суду» пункту 2 частини шостої, абзац сьомий частини шостої, частина сьома, положення «а у випадках, якщо такі речові докази передані Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, - відповідно до закону та прийнятих на його виконання актів законодавства» частини восьмої статті 100 Кримінального процесуального кодексу України, - встановлюють норми щодо управління, в тому числі на підставі відповідного рішення слідчого судді, суду без письмової згоди власника, арештованими речовими доказами, що не містять слідів кримінального правопорушення, вартістю понад 200 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Управління арештованими речовими доказами передбачає:

- здійснення заходів з управління речовими доказами з метою забезпечення або збереження їх економічної вартості з урахуванням особливостей, визначених законом;

- реалізацію речових доказів у вигляді предметів, великих партій товарів, зберігання яких через громіздкість або з інших причин неможливо без зайвих труднощів або витрати по забезпеченню спеціальних умов зберігання яких співмірні з їх вартістю, а також речові докази у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню, з урахуванням особливостей, визначених законом.

Оскаржувані положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України суперечать статтям 1, 3, 8, 19, 21, 22, 24, 41, 57, 58, 62, 63, 64, 129 Конституції України, зокрема:

1. Стаття 1 Конституції України визначає такі основні риси України як держави: суверенна, незалежна, демократична, соціальна, правова. В Україні визнається і діє принцип верховенства права, а Конституція України має найвищу юридичну силу відповідно до частини першої та другої статті 8 Основного Закону України. Принцип верховенства права є пріоритетним в правовій державі і визначає пріоритет права у співвідношенні до держави, її інститутів, політики, економіки, соціальних норм тощо, а також закріплює ієрархію джерел права, серед яких пріоритетна роль відведена нормам Конституції України. Відповідно до зазначеного принципу держава взаємодіє із суспільством через правові акти, в тому числі Закони України, норми яких не можуть суперечити нормам Конституції України та чинним міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (частина перша статті 9 Конституції України).

В частині другій та третій статті 22 Конституції України закріплено принцип гарантованості конституційних прав і свобод, неможливість їх скасування, звуження змісту і обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів.

У положенні частини першої статті 57 Конституції України закріплено принцип, який передбачає, що лише знання своїх прав і свобод дозволяє людині володіти, користуватися та розпоряджатися ними.

У статті 58 Конституції України закріплено два фундаментальних принципи, які у сфері кримінального права мають особливо важливу роль, а саме: принцип обмеженості зворотної дії закону в часі (не має зворотної сили як закон, що вперше встановлює юридичну відповідальність за певну поведінку, так і закон, що обтяжує відповідальність за вчинення будь-якого діяння порівняно з раніш діючим законом) та принцип неможливості покарання без закону (без визначеного на момент скоєння злочину закону немає покарання).

У контексті кримінального права вищезазначені конституційні принципи системно пов'язані з загально визнаним в міжнародному праві і національних юрисдикціях принципом правової визначеності та розкривають його у широкому розумінні через верховенство права (частина перша, друга статті 8 Конституції України), гарантованість існуючих прав і свобод (частина друга, третя статті 22 Конституції України), знання людиною своїх прав і свобод (частина перша статті 57 Конституції України), «незворотність» закону й неможливість покарання без закону (стаття 58 Конституції України). У вузькому значенні принцип правової визначеності вимагає чіткості, зрозумілості та однозначності правових норм.

Так у доповіді Європейської Комісії за демократію через право (Венеціанська комісія), посилення на яку наведено у підпункті 3.1 пункту 3 Окремої думки судді Верховного Суду України Короткевича М.Є. стосовно постанови Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 17 грудня 2015 року у провадженні № 5-230 кс (15) 15, зазначено, що правова визначеність вимагає, щоб правові норми були чіткими й точними, спрямованими на те, щоб забезпечити постійну прогнозованість ситуацій та правовідносин, що виникають; держава зобов'язана застосовувати закони прогнозованим і послідовним чином; прогнозованість означає, що закон має бути передбачуваним щодо його наслідків та оголошений заздалегідь.

Оскаржувані положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України містять дефініцію поняття «управління активами». Надаючи висновок щодо проекту Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» № 3040 від 04 вересня 2015 року (далі – Законопроект № 3040), Головне науково-експертне управління Верховної Ради України зазначило, що поняття «управління активами», по-перше, використовується в Законі в кількох значеннях, по-друге, у дефініції поняття «управління активами» одне поняття визначається через інше поняття, а потім дається визначення другого поняття, що є неприпустимим, оскільки це не відповідає принципу правової визначеності. Так, коли йдеться про управління

активами Національним агентством (частина 1 статті 19 Закону), то це поняття вживається у значенні, закріпленому в пункті 4 частини 1 статті 1 Закону. Коли йдеться про управління активами юридичними особами або фізичними особами-підприємцями (частина 2 статті 21 Закону), то в цьому випадку таке поняття має більш вузький зміст, оскільки відповідно до частини 3 статті 21 Закону ці суб'єкти не мають права відчужувати активи, передані їм в управління.

Через відсутність правової визначеності у дефініції поняття «управління активами», про що також зауважує до Законопроекту № 3040 Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради України, норми Закону та Кримінального процесуального кодексу України в частині правових механізмів визначення заходів з управління арештованими активами є непередбачуваними у своїх наслідках для особи, активи якої арештовані та передані в управління Національному агентству, оскільки в результаті управління арештовані активи, в тому числі речові докази, можуть бути як збережені (обмеження права власності), так і реалізовані/відчужені (позбавлення права власності) без згоди власника.

Також слід звернути увагу, що частина четверта статті 21 Закону не містить вичерпного та чітко визначеного переліку активів, які підлягають реалізації, а лише говорить про те, що такий примірний перелік визначається Кабінетом Міністрів України (постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 685 «Про Примірний перелік майна, в тому числі у вигляді предметів чи великих партій товарів, зберігання якого через громіздкість або з інших причин неможливе без зайвих труднощів, або витрати на забезпечення спеціальних умов зберігання якого чи управління яким співмірні з його вартістю, або яке швидко втрачає свою вартість, а також майна у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню, що підлягає реалізації»). В свою чергу встановлений Кабінетом Міністрів України перелік активів, які підлягають реалізації, не є вичерпним та містить такі критерії визначення активів, відповідно до яких на розсуд слідчого судді, суду, правоохоронних та інших державних органів може бути реалізований будь-який арештований актив відповідної вартості.

Необхідно відмітити, що відповідно до оскаржуваних норм Закону та Кримінального процесуального кодексу України на підставі абзацу другого частини десятої статті 170 Кримінального процесуального кодексу України, арештовані активи у вигляді речових доказів, які належать добросовісному набувачу, можуть бути також передані в управління, в тому числі реалізовані/відчужені.

У пояснювальній записці до Законопроекту № 3040 визначено, що його основною метою є забезпечення невідворотності настання негативних наслідків вчинення насамперед корупційних правопорушень, через позбавлення винних осіб економічних переваг, одержаних внаслідок їх протиправної поведінки.

Всупереч основній меті прийняття Закону, загальновизнаним принципам права та конституційним гарантіям їх додержання оскаржувані норми Закону та Кримінального процесуального кодексу України запроваджують такий правовий інститут «управління арештованими активами», який дає підстави

Національному агентству ще на стадії, коли триває кримінальне провадження, управляти, в тому числі реалізовувати/відчужувати, арештовані активи, якими володіє, користується та розпоряджається особа, в тому числі добросовісний набувач, вину якої у встановленому законом порядку не доведено.

Окремо слід зазначити, що попри основну мету прийняття Закону, посилання на корупційні злочини у назві Закону несе лише емоційне навантаження без юридичного змісту, оскільки сфера дії Закону розповсюджується на арештовані активи, одержані від корупційних та інших злочинів, вичерпний перелік яких законом не встановлено, що було також відмічено у Висновку громадської антикорупційної експертизи від 02 листопада 2015 року та Висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України до Законопроекту № 3040.

Для порівняння у статті 3 Директиви 2014/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 03 травня 2014 року про замороження та конфіскацію засобів та доходів отриманих злочинним шляхом у Європейському Союзі (далі – Директива 2014/42/ЄС), про необхідність імплементації якої зазначається у пояснювальній записці до Законопроекту №3040 та неофіційний переклад якої на українську мову розміщений в мережі Інтернет на веб-сайті Міністерства юстиції України за адресою: <https://minjust.gov.ua/files/general/2016/02/29/201602290000008834.pdf>,

визначено сферу її дії, яка розповсюджується насамперед на такі кримінальні правопорушення як корупція посадових осіб ЄС, підробка євро, шахрайство і підробка безготівкових засобів платежу, відмивання грошей (легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом), тероризм, корупція у приватному секторі, незаконний обіг наркотиків, організована злочинність, торгівля людьми, сексуальне насильство, сексуальна експлуатація дітей та дитяча порнографія, втручання в інформаційні системи.

Враховуючи викладене, оскаржувані у цьому поданні положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України є неконституційними, оскільки суперечать принципу правової визначеності, положенням статті 1, частини першої та другої статті 8, частини другої та третьої статті 22, частини першої статті 57, статті 58 Конституції України.

2. Частина друга статті 3 Конституції України закріплює положення відповідно до яких, «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».

Один із перших коментарів до Конституції України, підготовлений в 1996 році Інститутом законодавства Верховної Ради України, (далі – Коментар від 1996 року), дає визначення зазначених положень статті 3 Основного Закону України в такому розумінні, що «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість функціонування держави як принцип всієї практичної діяльності держави, всіх її органів та посадових осіб. Їх утвердження і забезпечення є головним обов'язком держави. Конституційний

принцип дотримання прав людини юридично пов'язує і позитивно обмежує дії держави, її органів та посадових осіб».

Закріплені у частині другій статті 3 Конституції України положення та принципи знаходять своє системне відображення та конкретизацію в інших нормах Основного Закону України, зокрема, частина перша статті 19 Конституції України містить норми щодо неприпустимості не передбачених Конституцією і Законами України втручання в життя і діяльність особи та примусового впливу на неї, гарантуючи тим самим захист особи, її прав і свобод від свавілля, беззаконня, самоуправства, зловживання та вольових рішень органів державної влади і місцевого самоврядування, їх посадових осіб. Частина друга статті 19 Конституції України визначає, що діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування, їх посадових осіб, має бути максимально повно і точно визначена, врегульована, регламентована з тим, щоб упередити можливість з будь-яких причин завдати шкоду особі.

Визначені у статті 19 Основного Закону України гарантії кореспондують, зокрема, з принципом непорушності прав і свобод людини, який означає, що права і свободи людини не можуть бути скасовані волею законодавця чи порушені в процесі реалізації норм законодавства (стаття 21 Конституції України), а також з принципом рівності в аспекті необхідності застосування однакових стандартів прав і обов'язків до всіх без винятку осіб (стаття 24 Конституції України). Частина перша та друга статті 24 Конституції України визначає, що «громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками».

У абзаці п'ятому та четвертому підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012 щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України визначено, наступне:

«Гарантована Конституцією України рівність усіх людей в їх правах і свободах означає необхідність забезпечення їм рівних правових можливостей як матеріального, так і процесуального характеру для реалізації однакових за змістом та обсягом прав і свобод».

«Рівність та недопустимість дискримінації особи є не тільки конституційними принципами національної правової системи України, а й фундаментальними цінностями світового співтовариства, на чому наголошено у міжнародних правових актах з питань захисту прав і свобод людини і громадянина, зокрема у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року (статтях 14, 26), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (статті 14), Протоколі № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (статті 1), ратифікованих Україною, та у Загальній декларації прав людини 1948 року (статтях 1, 2, 7)».

Повертаючись до положення частини першої і другої статті 24 Конституції України, Коментар від 1996 року дає наступне визначення: «кожний

громадянин України має і може користуватися на рівних підставах з іншими громадянами всім обсягом конституційних прав і свобод без дискримінації з боку держави або інших осіб за будь-яких мотивів та/або ознак».

Так запровадження в національній правовій системі примусового інституту управління арештованими активами в інтересах суспільства за рахунок незаконного порушення конституційних гарантій захисту права приватної власності, забезпечення рівних матеріальних і процесуальних прав окремої особи є неприпустимим. Спільна позиція експертів Проекту відносно законодавчих пропозиції щодо стягнення в дохід держави необґрунтованих активів від 07 вересня 2016 року (далі - Позиція експертів ЄС) містить аналогічні застереження, зміст яких полягає у наступному: приймаючи правові норми стосовно управління арештованими активами, необхідно враховувати конституційні гарантії рівності осіб перед законом та необхідність збереження балансу між конкуруючими інтересами суспільства і особи, щоб попередити злочин та захистити права людини. Крім цього експерти відмічають, що при запровадженні «незбалансованих» правових механізмів щодо управління арештованим майном існують ризики застосування судами, посадовими особами державних органів на власний розсуд «надстандартних» примусових заходів, зловживання з боку посадових осіб, формування непослідовної судової практики тощо.

Варто звернути увагу, що ще за чотири століття до прийняття оскаржуваних положень Закону та Кримінального процесуального кодексу України відомий англійський філософ Джон Локк сформулював дуже просту, але фундаментальну для правової держави істину: «де закінчується закон, починається тиранія». Цей вислів, до речі, приводить у своїй монографії «Верховенство права в Україні: проблеми розуміння та застосування» Серьогін С.В. та дає його сучасне і більш розгорнуте тлумачення (стор. 86): «Чим більше широкими та менш окресленими є повноваження засновані на вільному розсуді, які надаються посадовцю або суду, тим ширше діапазон суб'єктивності й, відповідно, можливого свавілля, яке є антитезою верховенства права».

Отже можна сказати, що надаючи Національному агентству, суду на підставі нечітко визначених законом майнових та оціночних критеріїв право обирати для особи, вину якої у встановленому законом порядку не доведено, в тому числі добросовісного набувача, захід з управління арештованими активами, в результаті якого одна особа може бути обмежена у своїх правах (управління активами без їх відчуження), а інша – взагалі позбавлена їх (реалізація/відчуження активів), ставить особу, щодо активів якої такий захід обирається, по-перше, у залежність від непередбачуваних за наслідками дій та рішень посадових осіб Національного агентства та/або суду, по-друге, у нерівне становище перед законом, оскільки застосування однакового правового інституту «управління активами», буде мати для кожної особи різний обсяг обмеження її прав і свобод за процедурою та наслідками обрання заходу з управління активами. Таким чином, порушується один із фундаментальних конституційних принципів рівності громадян перед законом в частині забезпечення власникам арештованого майна рівних правових можливостей як матеріального, так і процесуального характеру для реалізації однакових за

змістом та обсягом прав і свобод, що гарантовані Конституцією України та передбачені, зокрема статтями 21, 22, 41, 57, 58, 62, 63, 64, 129 Основного Закону України.

Враховуючи викладене, оскаржувані у цьому поданні положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України є несправедливими, дискримінаційними та неконституційними, суперечать принципу рівності громадян перед законом, положенням частини другої статті 3, частини першої та другої статті 8, статті 19, статті 21, частини першої та другої статті 24, статті 64 Конституції України.

3. З огляду на те, що Конституція України є основним законом, який забезпечує гарантію права приватної власності в Україні, частина перша та четверта статті 41 Конституції України встановлюють норми, згідно з якими «кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності; право приватної власності є непорушним», частина п'ята та шоста статті 41 Конституції України містять приписи, щодо яких примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності за умови повного відшкодування вартості відчужених об'єктів, а конфіскація майна може бути застосована за рішенням суду.

Оскільки оскаржувані положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України щодо управління арештованими активами, в тому числі шляхом їх реалізації (відчуження), відносяться до сфери кримінального права, доцільно провести порівняльний аналіз застосування у кримінальному провадженні таких правових інститутів як конфіскація (один із видів покарання), спеціальна конфіскація (один із заходів кримінально-правового характеру) та управління арештованими активами, метою якого буде визначення конституційності та легітимності примусового позбавлення особи права приватної власності на арештовані активи в результаті управління ними.

Приписи частини першої статті 50, пункту 7 статті 51 та статті 59 Кримінального кодексу України від 05 квітня 2001 року № 2341-III (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131) дають визначення конфіскації як одного із видів додаткового покарання, що застосовується як захід примусу від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає у передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого, а саме: в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого.

Таким чином, відповідно до положень Кримінального кодексу України до особи, яка визнана у законному порядку винною у вчиненні злочину, на підставі обвинувального вироку суду, що набрав законної сили, та у встановлених законом випадках застосовується конфіскація як один із додаткових видів покарання.

У кримінальному провадженні до особи може бути застосована також спеціальна конфіскація як захід кримінально-правового характеру, підстави і випадки застосування якого, визначені у статтях 96-1 та 96-2 Кримінального

кодексу України, та який полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна. Хоча спеціальна конфіскація визначається як захід кримінально-правового характеру, фактично для особи і конфіскація і спеціальна конфіскація є мірою кримінальної відповідальності, що передбачає примусове позбавлення права приватної власності на майно. Питання про застосування спеціальної конфіскації відповідно до абзацу першого частини 9 статті 100 Кримінального процесуального кодексу України вирішується судом під час ухвалення судового рішення, яким закінчується кримінальне провадження, а у разі закриття кримінального провадження слідчим або прокурором - ухвалою суду на підставі відповідного клопотання, при цьому заходи спеціальної конфіскації можуть бути у передбачених законом випадках поширені також на майно, що перебуває у власності третіх осіб, якщо такі особи не є добросовісними набувачами.

Таким чином, відповідно до положень Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України на стадії закінчення (закриття) кримінального провадження у встановлених законом випадках вирішується питання про застосування до особи спеціальної конфіскації як заходу кримінально-правового характеру.

На відміну від конфіскації та спеціальної конфіскації, які передбачають примусове безоплатне вилучення у власність держави конфіскованого майна на стадії закінчення (закриття) кримінального провадження, арешт майна відповідно до пункту 7 частини другої статті 131, частини першої та другої статті 170 Кримінального процесуального кодексу України є одним із заходів забезпечення кримінального провадження, який застосовується на стадії, коли кримінальне провадження ще триває, та полягає у тимчасовому позбавленні особи за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном. Метою застосування арешту майна у кримінальному провадженні є, зокрема, збереження майна, в тому числі речових доказів, а завданням - запобігання можливості приховування, пошкодження, псування, знищення, перетворення, відчуження майна. Накладення арешту на майно не передбачає переходу права власності на таке майно до держави. У зв'язку з тим, що застосування заходів забезпечення кримінального провадження, пов'язане з обмеженням конституційних прав і свобод особи, не допускається використання таких заходів з іншою метою, ніж визначено законом, наприклад, не допускається шляхом арешту майна домагатися від особи певних показань щодо її причетності до злочину, викриття нею у вчиненні злочину інших осіб, примусового вилучення з приватної власності особи ліквідних активів тощо.

Таким чином, відповідно до оскаржуваних положень Закону та Кримінального процесуального кодексу України на стадії, коли кримінальне провадження ще триває, вирішується питання про застосування арешту майна, одержаного від корупційних та інших злочинів, як заходу забезпечення кримінального провадження з правом примусової реалізації (відчуження) такого майна.

Підводячи підсумок порівняльного аналізу застосування у кримінальному провадженні конфіскації, спеціальної конфіскації та управління арештованими активами шляхом їх реалізації (відчуження), можна зробити висновок, що останній інститут відмінний від конфіскації (спеціальної конфіскації), при цьому його застосування: суперечить конституційним нормам і гарантіям щодо права приватної власності, створюючи підстави для позбавлення особи права приватної власності шляхом примусової реалізації (відчуження) активів в результаті управління арештованим майном; суперечить завданням та меті застосування арешту як тимчасового заходу забезпечення кримінального провадження; містить корупційні чинники, особливо враховуючи відсутність визначених законом заходів з відшкодування власнику шкоди від реалізації (відчуження) арештованих активів, їх втрати, у випадку, наприклад, подальшого скасування арешту як тимчасового заходу забезпечення кримінального провадження.

Враховуючи викладене, оскаржувані у цьому поданні положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України є неконституційними, так як порушують конституційні гарантії права приватної власності і суперечать положенням частини третьої статті 22, частини першої, четвертої та шостої статті 41, частини першої статті 64 Конституції України.

4. Відповідно до частини першої статті 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи (принцип обмеженості зворотної дії закону в часі), частина друга статті 58 Конституції України передбачає, що ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення (принцип неможливості покарання без закону).

Положення статей 4 та 5 Кримінального кодексу України щодо чинності та зворотної дії закону про кримінальну відповідальність у часі визначають особливості застосування у часі матеріальних норм кримінального права та є аналогічними за змістом до конституційних приписів.

З преамбули Закону вбачається застосування його положень до активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, це дозволяє зробити висновок, що дія Закону поширюється на правовідносини, які існували до набрання чинності оскаржуваними положеннями Закону, а значить мають зворотню дію в часі всупереч приписів Конституції та Кримінального кодексу України щодо матеріальних норм кримінального права.

Застосування у часі процесуальних норм кримінального права врегульовано частиною першою статті 5 Кримінального процесуального кодексу України, відповідно до якої процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення приймається згідно з положеннями Кодексу, чинними на момент початку виконання такої дії або прийняття такого рішення, що свідчить про можливість зворотної дії у часі кримінально-процесуального закону, оскільки його норми застосовуються у кримінальному провадженні незалежно від того, коли було вчинено злочин та/або порушено кримінальне провадження.

Таким чином, заходи щодо управління арештованими активами застосовуються у кримінальному провадженні також до активів, набутих особою у приватну власність до прийняття оскаржуваних положень Закону та Кримінального процесуального кодексу.

При цьому слід звернути увагу, що інститут управління арештованими активами, запроваджений оскаржуваними положеннями Закону та Кримінального процесуального кодексу України, є новелою у національному законодавстві та не віднесений до жодного із існуючих інститутів кримінального права таких як: покарання, заходи кримінально-правового характеру, заходи забезпечення кримінального провадження, проте за своєю природою є примусовим заходом, який пов'язаний з обмеженням, а у деяких випадках і позбавленням, конституційних прав і свобод особи. Так реалізація (відчуження) арештованого активу не є тимчасовим заходом забезпечення кримінального провадження, навпаки, є незворотним актом, який не може бути визначений як захід з метою збереження та/або контролю щодо арештованого активу, оскільки фактично ще на стадії, коли триває кримінальне провадження, має місце примусове позбавлення особи, в тому числі добросовісного набувача, права приватної власності на певний актив, стосовно якого є достатні підстави вважати, що такий актив, одержаний від корупційних та інших злочинів.

Частина третя статті 22 Конституції України містить норму, у відповідності до якої у разі прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. На цій підставі будь-які зміни чи доповнення до кримінального законодавства, які скасовують чи обмежують те чи інше матеріальне та/або процесуальне право особи, незалежно від того, перебуває певна справа у кримінальному провадженні чи ні, будуть такими, що суперечать Основному Закону України, а тому є недійсними з моменту свого прийняття і не можуть мати ні зворотної, ні прямої дії.

Враховуючи викладене, оскаржувані у цьому поданні положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України є неконституційними, так як порушують принципи дії та застосування кримінального закону, що звужує зміст і обсяг існуючих прав і свобод, та суперечать положенням частини третьої статті 22, частини першої та другої статті 58 Конституції України.

5. Відповідно до приписів статті 62 Конституції України принцип презумпції невинуватості в кримінальному праві реалізується на всіх стадіях кримінального провадження, в окремих процесуальних діях, відповідних правовідносинах учасників і ґрунтується на таких конституційних нормах: особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину; обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях, усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь; у разі

скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Частина друга та п'ята статті 17 Кримінального процесуального кодексу України щодо презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини особи містять положення, відповідно до яких ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом; поведження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою.

Презумпція невинуватості вимагає від сторони обвинувачення доказування вини особи та звільняє особу від тягаря доказування своєї невинуватості. Суть презумпції невинуватості в тому, що визначальним є припущення щодо невинуватості особи, і відповідно презумпція невинуватості діє доки вину особи не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. Тому на особу не може бути покладено обов'язок доводити свою невинуватість та наявність обставин, які виключають кримінальну відповідальність. Обов'язок надання доказів вини особи, а також спростування доводів її невинуватості покладається на сторону обвинувачення. Необхідно також відмітити, що дія презумпції невинуватості поширюється як на підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), так і на осіб, чії права, свободи та/або інтереси, зачіпаються в процесі кримінального провадження.

При доведенні стороною обвинувачення винуватості особи, слід звернути увагу, що відповідно до статті 94 Кримінального процесуального кодексу України слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд оцінюють докази за своїм внутрішнім переконанням і у національному кримінальному законодавстві, на відміну від зарубіжних країн, відсутня система градації стандартів доказування, натомість для ухвалення судом обвинувального вироку сторона обвинувачення повинна довести винуватість особи «поза розумним сумнівом».

З аналізу вищенаведених норм, можна зробити висновок, що оскаржувані положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України грубо порушують принцип презумпції невинуватості оскільки:

- особі презюмується право власності на активи, одержані від корупційних та інших злочинів на стадії, коли триває кримінальне провадження, тобто до обвинувального вироку суду, що набрав законної сили, та до встановлення і доведення стороною обвинувачення «поза розумним сумнівом» факту одержання/набуття особою таких активів в результаті корупційних та інших злочинів, адже *обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях, усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь;*

- у кримінальному процесі, на відміну від цивільного та адміністративного процесу, обов'язок доказування (доведення винуватості особи) покладається на сторону обвинувачення, у кримінальному провадженні особа ні за яких обставин не може бути зобов'язана доводити свою невинуватість, так само як і правомірність набуття нею права власності на

активи, незаконність набуття яких не встановлена обвинувальним вироком/рішенням суду, що набрали законної сили, адже *ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину, крім того в Україні діє презумпція правомірності набуття права власності, натомість як презумпція незаконного походження заарештованих активів у національній правовій системі відсутня;*

- реалізація (відчуження) арештованих активів, переданих в управління, фактично дає підстави для стягнення арештованого майна в дохід держави поза інститутами конфіскації (спеціальної конфіскації) і примусового позбавлення особи права приватної власності ще на стадії, коли триває кримінальне провадження, та діє презумпція невинуватості, *при цьому відповідно до статті 170 Кримінального процесуального кодексу України накладення арешту на активи здійснюється за наявності «достатніх підстав вважати», що активи, на які накладається арешт, відповідають певним критеріям, визначеним цим Кодексом, натомість як конфіскація майна здійснюється виключно на підставі доведеності вини особи «поза розумним сумнівом», цим самим гарантуючи презумпцію невинуватості.*

Відповідно до частини першої статті 63 Конституції України особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Стаття 18 Кримінального процесуального кодексу України аналогічно до конституційних приписів говорить, що: жодна особа не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення або примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення; кожна особа має право не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти неї, у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання, а також бути негайно повідомленою про ці права; жодна особа не може бути примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення.

Попри гарантії свободи особи від самовикриття, права не свідчити проти близьких родичів і членів сім'ї, засад диспозитивності, встановлені Конституцією України та Кримінальним процесуальним кодексом України, оскаржувані положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України фактично створюють умови, за яких при вирішенні питання арешту активів з метою їх передачі в управління та/або скасування арешту активів особа буде вимушена доводити правомірність права власності на такі активи, їх законне одержання тощо та давати свідчення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, наражаючись на небезпеку того, що будь-яка інформація, яку особа як власник активів змушена була надати, може бути використана проти неї, членів сім'ї чи близьких родичів. Право особи не свідчити щодо себе є частиною її права на захист від підозри або обвинувачення у вчиненні злочину, право не свідчити проти родичів і членів сім'ї є нормою моралі, але в будь-якому випадку порушення приписів частини першої статті 63 Конституції України є порушенням конституційних прав і свобод особи.

Враховуючи викладене, оскаржувані у цьому поданні положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України є неконституційними, так як порушують принципи презумпції невинуватості, свободи від самовикриття та диспозитивності і суперечать положенням частини першої, другої та третьої статті 62, частини першої статті 63 Конституції України.

6. Основні засади судочинства, відповідно до яких забезпечується здійснення правосуддя, визначаються у статті 129 Конституції України. Оскаржувані положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України та запроваджений ними інститут управління арештованими активами створюють правові підстави для порушення таких основних принципів судочинства, визначених Основним Законом України, як: рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом (п.1 частини другої статті 129); забезпечення доведеності вини (п. 2 частини другої статті 129); змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (п. 3 частини другої статті 129).

Принцип забезпечення доведеності вини вважається гарантією справедливого розгляду справи у кримінальному провадженні та ґрунтується на принципі презумпції невинуватості (стаття 62 Конституції України). Закріплюючи принцип забезпечення доведеності вини, Конституція України закріплює одне з найважливіших демократичних положень, що характеризує правову державу та її кримінальне судочинство, – презумпцію невинуватості особи, доки стороною обвинувачення в законному порядку не буде доведено протилежне. Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини є фундаментальною гарантією, яка повинна убезпечувати особу від несправедливого покарання та/або примусу з боку держави. Застосування до особи заходів з реалізації (відчуження) арештованих активів та позбавлення її тим самим права власності без доведення та встановлення в законному порядку факту неправомірності набуття особою таких активів є грубим порушенням принципів презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини.

Принцип рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом означає, однакове застосування положень закріплених у законодавстві до всіх громадян та наділення всіх громадян, що знаходяться у правовідносинах із судом у тому чи іншому статусі, рівними процесуальними правами та обов'язками. Принцип судочинства щодо рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом системно пов'язаний та є похідним від конституційних прав і свобод, що гарантують кожній особі рівність в аспекті необхідності застосування однакових стандартів прав і обов'язків (частина перша та друга статті 24 Конституції України). Оскільки оскаржувані положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України суперечать загальним принципам рівності осіб, визначеним частинами першою та другою статті 24 Конституції України, порушується також принцип рівності осіб при здійсненні судочинства.

Принцип змагальності сторін означає таку побудову процесу та процедури його здійснення, що забезпечують у судовому розгляді рівні можливості особам,

які беруть в ньому участь у поданні доказів, у вільному викладенні своїх доводів, у даванні своїх тлумачень фактів, подій, доказів. Невід'ємною умовою змагальності є рівноправність сторін обвинувачення і захисту в судовому розгляді. Це забезпечує всебічність дослідження доказів, встановлення судом істинності фактів і, в кінцевому результаті, - прийняття справедливого судового рішення. Поряд із рівноправністю невід'ємною умовою змагальності є диспозитивність, що проявляється у свободі по наданню сторонами (обвинувачення та захисту) доказів, свободи у їх дослідженні та доведенні їх переконливості перед судом. Диспозитивність забезпечує сторонам кримінального процесу різноманітні варіанти поведінки у процесі, зокрема користуватися своїми процесуальними правами так, щоб максимально ефективно реалізувати свою функцію у процесі, результатом якого законне і обґрунтоване судове рішення (вирок). Оскільки оскаржувані положеннями Закону та Кримінального процесуального кодексу України суперечать правам і свободам особи, гарантованим приписами статей 62 Конституції України (тягар доведення вини), статей 63 Конституції України (свобода особи від самовикриття), порушується також принцип змагальності осіб при здійсненні судочинства.

Враховуючи викладене, оскаржувані у цьому поданні положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України є неконституційними, так як порушують засади судочинства і суперечать положенням пунктів 1, 2 та 3 частини другої статті 129 Конституції України.

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що прагнучи гармонізувати національне законодавство з європейськими стандартами з метою впровадження директив Європейського Союзу, зокрема щодо замороження та конфіскації засобів та доходів отриманих злочинним шляхом, а також досягнення відповідності національної правової системи до *acquis communautaire* Європейського Союзу, необхідно, перш за все, суворо та неухильно дотримуватися приписів Конституції України, яка має найвищу юридичну силу, визначає основні права і свобод людини та гарантує їх додержання. Розуміючи, що поява інституту управління арештованими активами у національному законодавстві зумовлена, в тому числі певними політичними процесами, водночас його запровадження в правовій та демократичній державі за рахунок численним порушенням конституційних приписів, засад цивільного та кримінального законодавства є неконституційним, невиправданим з будь-яких мотивів та становить реальну загрозу порушення гарантованих Основним Законом України прав і свобод особи, неконтрольованого і непослідовного правозастосування, що призведе до непрогнозованих наслідків. Насамкінець необхідно відмітити, що на відміну від європейських та міжнародних стандартів у сфері стягнення в дохід держави необґрунтованих активів, оскаржувані положення Закону та Кримінального процесуального кодексу України не містять необхідних та достатніх гарантій і застережень щодо забезпечення особи ефективними засобами правового

захисту у випадку застосування до неї державою примусових заходів з управління арештованими активами.

Враховуючи наведене у конституційному поданні обґрунтування, положення пункту 4 частини першої статті 1, статті 19, статті 20, статті 21 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» та пов'язані з ними положення статті 100 Кримінального процесуального кодексу України, а саме: «а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді, суду» пункту 2 частини шостої, абзацу сьомого частини шостої, частини сьомої статті 100, положення «а у випадках, якщо такі речові докази передані Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, - відповідно до закону та прийнятих на його виконання актів законодавства» частини восьмої статті 100 Кримінального процесуального кодексу України суперечать окремим приписам статей 1, 3, 8, 19, 21, 22, 24, 41, 57, 58, 62, 63, 64, 129 Конституції України.

Враховуючи те, що Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти повинні відповідати їй (частина друга, третя статті 8 Конституції України), відповідно до статей 147, 150, 152 Конституції України, пункту 1 частини першої статті 7, пункту 1 частини першої, частини другої статті 51, статті 52 Закону України «Про Конституційний Суд України»,

ПРОСИМО:

1. Відкрити конституційне провадження у справі за конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законодавчих актів України, які стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, а саме: пункту 4 частини першої статті 1, статті 19, статті 20, статті 21 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» та пов'язаних з ними окремих положень статті 100 Кримінального процесуального кодексу України, а саме: положення «а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді, суду» пункту 2 частини шостої, абзацу сьомого частини шостої, частини сьомої, положення «а у випадках, якщо такі речові докази передані Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, - відповідно до закону та прийнятих на його виконання актів законодавства» частини восьмої статті 100 Кримінального процесуального кодексу України

2. Зважаючи на те, що метою даного конституційного подання є забезпечення дотримання основоположних прав і свобод людини і громадянина, недопущення зловживання гарантіями їх захисту, упередження негативних наслідків від застосування неконституційних положень, - визнати конституційне провадження за цим конституційним

поданням невідкладним і розглянути його в межах місячного строку, встановленого статтею 75 Закону України «Про Конституційний Суд України».

3. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) окремі положення законодавчих актів України, які стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, а саме: пункту 4 частини першої статті 1, статті 19, статті 20, статті 21 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та пов'язаних з ними окремих положень статті 100 Кримінального процесуального кодексу України, а саме: положення «а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді, суду» пункту 2 частини шостої, абзацу сьомого частини шостої, частини сьомої, положення «а у випадках, якщо такі речові докази передані Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, - відповідно до закону та прийнятих на його виконання актів законодавства» частини восьмої статті 100 Кримінального процесуального кодексу України управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».

4. Залучити до участі в конституційному провадженні представників суб'єкта права на конституційне подання:

народного депутата України Бондаря Віктора Васильович, (посв. № 389)

(відомості про представника: адреса: 01008, Україна, м. Київ, вул. Грушевського, 5, телефон +38 (044) 255-49-49, адреса електронної пошти: Bondar.Viktor@rada.gov.ua)

адвоката - Пилипенка Володимира Пилиповича,

Конституційне подання з додатками подається в 2-х примірниках.

Перелік документів і матеріалів, що додаються до конституційного подання на 130 (ста тридцяти) аркушах:

1. Підписи суб'єкта права на конституційне подання 56 (п'ятдесяти шести) народних депутатів України – 3 аркуші;
2. Витяг з Конституції України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) – 6 аркушів;
3. Витяг з Загальної декларації прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року – 1 аркуш;
4. Витяг з Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року (Конвенцію ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97) – 1 аркуш;
5. Витяг з Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, (Міжнародний

- пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73) – 2 аркуша;
6. Витяг з Протоколу № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 2000 року (Протокол ратифіковано Законом України N 3435-IV (3435-15) від 09.02.2006, ВВР, 2006, N 27, ст.229) – 1 аркуш;
7. Витяг з Кримінального кодексу України від 05 квітня 2001 року № 2341-III (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131) – 5 аркушів;
8. Витяг з Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року № 4651 -VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) – 10 аркушів;
9. Витяг з Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 35, ст.376) – 3 аркуша;
10. Витяг з Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10 листопада 2015 року № 772-VIII (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2016, № 1, ст. 2) – 5 аркушів;
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 685 «Про Примірний перелік майна, в тому числі у вигляді предметів чи великих партій товарів, зберігання якого через громіздкість або з інших причин неможливе без зайвих труднощів, або витрати на забезпечення спеціальних умов зберігання якого чи управління яким співмірні з його вартістю, або яке швидко втрачає свою вартість, а також майна у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню, що підлягає реалізації» (публікація документа: офіційне видання Урядовий кур'єр, 16 вересня 2017 року, № 173) – 4 аркуша;
12. Рішення Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012 (публікація документа: офіційне видання Офіційний вісник України від 04.05.2012 року, 2012 р № 32, стор. 309, стаття 1202, код акта 61305/2012) – 5 аркушів;
13. Пояснювальна записка до проект Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (реєстраційний № 3040 від 04.09.2015р.), розміщена на офіційному веб-порталі Верховної Ради України в мережі Інтернет за адресою: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56383 – 9 аркушів;
14. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (реєстраційний № 3040 від 04.09.2015р.) розміщений на офіційному веб-порталі Верховної Ради України в мережі Інтернет за адресою: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56383 – 13 аркушів;

15. Зауваження Головного юридичного управління Верховної Ради України до проекту Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (реєстраційний № 3040 від 04.09.2015р.), розміщені на офіційному веб-порталі Верховної Ради України в мережі Інтернет за адресою: http://wl.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56383 – 7 аркушів;
16. Директива 2014/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 03 травня 2014 року про замороження та конфіскацію засобів та доходів отриманих злочинним шляхом у Європейському Союзі – 14 аркушів;
17. Висновок громадської антикорупційної експертизи від 02 листопада 2015 року до проекту Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (реєстраційний № 3040 від 04.09.2015р.), розміщений в мережі Інтернет на веб-порталі Центру політико-правових реформ (неурядова неприбуткова організація, створена у 1996 році) за адресою: http://pravo.org.ua/files/Corruption/Z-p_3040.pdf - 8 аркушів;
18. Спільна позиція експертів Проекту відносно законодавчих пропозицій щодо стягнення в дохід держави необґрунтованих активів від 07 вересня 2016 року, оприлюднена на веб-сайті «ПРАВО-Justice» в мережі Інтернет за адресою: http://www.justicereformukraine.eu/wp-content/uploads/2016/09/UA-Justice-Consolidated-Position-NCBC_UA.pdf - 16 аркушів;
19. Окрема думка судді Верховного Суду України Короткевича М.Є. стосовно постанови Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 17 грудня 2015 року у провадженні № 5-230 кс (15) 15, розміщена в мережі Інтернет за адресою: <http://sudoviyipysar.org.ua/postanovi-u-kriminalnih-spravah/kriminalniy-protsestualniy-kodeks/vsu-pereglyad-protsestualni-pitannya> - 5 аркушів;
20. Витяг з коментаря до Конституції України, підготовлений Інститутом законодавства Верховної Ради України 1996 року видання – 24 аркуші;
21. Витяг з монографії «Верховенство права в Україні: проблеми розуміння та застосування», автор Серьогін С.В., (стор. 1-2, 86), електронне видання якої розміщено в мережі Інтернет за адресою: <http://www.adverta.com.ua/publications/Verhovenstvo-prava-v-Ukraine-Seregin-S-V-Monografiya.pdf> - 3 аркуші;
22. Стаття «Місце та значення Директив ЄС як джерела права в правовій системі України» (електронне видання «Український юрист» № 4 квітень 2018 р., автор Герасименко Є.), розміщена в мережі Інтернет за адресою: <http://jurist.ua/?article/1525> - 4 аркуші;
23. Витяг з Науково-практичного коментаря станом на 01.01.2010 р. до Кримінально-процесуального кодексу України (1961 року) за загальною редакцією Голови Верховного Суду України (2002-2006 рр.), доктора юридичних наук, члена-кореспондента Академії правових наук України В.Т. Маляренка та доктора юридичних наук, академіка Академії правових наук України В.Г. Гончаренка (коментар до статті 3 Чинність кримінально-процесуального закону) – 5 аркушів.

Додаток до конституційного подання щодо відповідності Конституції України
(конституційності) окремих положень законодавчих актів України, що
стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина

№п/п	Прізвище, ім'я та по батькові народного депутата України	Номер посвідчення	Підпис
1	Бондар В.В.	389	
2	Орлик А.В.	398	
3	Будак Р.М.	295	
4	Лебедин С.М.	188	
5	Морозюк С.М.	375	
6	Шаріпов М.В.	100	
7	Григор В.О.	338	
8	Кісєл А.І.	3100	
9	Клишоренко Р.М.	397	
10	Самозвіль О.А.	182	
11	Букан О.І.	345	
12	Танієв М.М.	181	
13	Глова А.О.	326	
14	Вітченко В.І.	84	
15	Діурков І.М.	177	
16	Колесніков А.В.	180	
17	Семко С.М.	265	
18	Шурко І.М.	186	
19	Морозюк С.М.	251	
20	Мамбієнко С.А.	263	

Людмила Миколаївна Мігуненко

Додаток до конституційного подання щодо відповідності Конституції України
(конституційності) окремих положень законодавчих актів України, що
стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина

21	Галоченко А.В.	247
22	Горюхе Ю.І.	310
23	Думаев С.В.	309
24	Мироненко І.О.	179
25	Гончаров В.	168
26	Минко А.Ф.	250
27	Алахов С.Ф.	455
28	Шенюков Ю.А.	344
29	Кисельов Р.Г.	167
30	Горюха Ю.	239
31	Давилов К.Ю.	246
32	Норешин П.В.	228
33	Деміна Г.І.	332
34	Руденко В.С.	267
35	Солобєвський О.О.	327
36	Раздваровський К.Д.	241
37	Темнов І. М.	242
38	Гусак В.Г.	174
39	Линько В.М.	269
40	Селенко С.Д.	260
41	Григорів О.М.	318
42	Меченко Р.М.	388

Додаток до конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законодавчих актів України, що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина

43	Даниш К. В.	303	
44	Сіваковичі О. В.	380	
45	Феролевська Н. В.	167	
46	Давидуров В. В.	283	
47	Рибаківський О. О.	409	
48	Ткачук П. В.	106	
49	Шошур Т. М.	423	
50	Вадагурський А. О.	328	
51	Святан Д. В.	366	
52	Фішечко О. О.	249	
53	Алієва О. В.	266	
54	Дідик В. В.	254	
55	Буряков А. В.	318	
56	Вішніт О. В.	1164	
57	Всього 56 (п'ятдесят шість) підписів		
58	народних депутатів України.		
59	Першою заступником керівника		
60	Управління кадрів Апарату		
61	Верховної Ради України		О. Свієн
62			13.08.2018 р.
63			

підписав/підписав